

Hankesuunnitelma ”Kulttuuripolku senioreille”

Sisällysluettelo

Kulttuuripolku senioreille	3
Hankkeen taustaa	3
Miksi ikäihmisten palveluihin taidetta?.....	3
Kytkeytyminen alueen muihin taidehankkeisiin	3
2. Hankkeen tavoitteet.....	4
Hankkeella on kaksi päätavoitetta:	4
1. <i>Vahvistaa kotona asuvien ikäihmisten taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavuttavuutta osana toiminnallista arkea.....</i>	4
2. <i>Luoda palvelurakenne taide- ja kulttuuritoimijoiden ja ikäihmisten kohtaamiselle.....</i>	4
3. Toteutus	5
1. Toimenpiteet kotona asuvien ikäihmisten taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden vahvistamiseksi osaksi toiminnallista arkea	5
2. Toimenpiteet palvelurakenteen luomiseksi taide- ja kulttuuritoimijoiden ja ikäihmisten kohtaamiselle	5
4. Tulokset 1. Hankkeen tuloksena taide ja kulttuuri ovat osa kotona asuvien ikäihmisten toiminnallista arkea.....	6
2. Hankkeen tuloksena palvelurakenne mahdollistaa ja edistää taide- ja kulttuuritoimijoiden sekä ikäihmisten kohtaamisia.....	6
5. Riskien kartoitus ja hallinta.....	7
RISKI: Ikäihmisten motivointi kotoa lähtemiseen on vaikeaa	7
RISKI: Voinnin heikentyessä jäädään kotiin.....	7
RISKI: Ryhmäkoon kutistuminen	7
RISKI: Olemassa olevan asiantuntijuuden käyttämättömyys.....	7
RISKI: Toiminnan loppuminen hankekauden päättyessä.	7
6. Sitoutuminen alueen strategioihin	7
Etelä-Karjalan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaohjelma 2016-2020 s.7.....	7
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoiminta.....	7
Etelä-Karjalan kehittämistyön painopisteet seuraavan neljän vuoden aikana on määritelty maakuntaohjelman neljänä toimintalinjana: (Maakuntaliitto).....	8

*Hakijoina Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom, hallinnointi
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimi Eksote, Lappeenrannan kaupunki, kulttuuritoimi, Parikkalan
kunta, kulttuuritoimi*

Kulttuuripolku senioreille

Hankkeen taustaa

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoiminnan ikäihmisten palveluista on noussut tarve sisältöjen kehittämiseksi. Päivätoiminnan asiakkaina ovat omaishoidon piirissä olevat ikäihmiset sekä yksin kotona asuvat ikäihmiset. Osallistujien keski-ikä on noin 82 vuotta. Ikäihmisten päivätoiminta on otollinen paikka taidetyöpajojen järjestämiselle. Toimintamallin puitteet ovat valmiina: Asiakkaat kuljetetaan toimintapaikoihin ja he saavat siellä lämpimän aterian. Toiminta on osallistujille maksullista.

Kotona asuvien ikäihmisten määrä kasvaa. Tämä lisää myös palvelujen kysyntää, tarvetta erilaisille sisällöille ja aktivoiville toimille.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportissa on kuvattu taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten tukien jakaantuminen alueittain. Kaakkois-Suomen alue on yksi vähiten tukea saaneista alueista.

Miksi ikäihmisten palveluihin taidetta?

Taidetoimintaan osallistuminen ja taiteen tekeminen itse, on jokaiselle ihmiselle merkityksellistä. Malleja taidetoiminnasta on olemassa lukuisia, esimerkiksi Työtä nuorille ja hyvinvointia ikääntyneille kulttuurista-hankkeen työpajassa muistisairaille luettiin Kalevalaa Kalevalan päivänä. Henkilöt, jotka eivät arjessa juurikaan puhu, innostuivat keskustelemaan ja lurittelemaan riimejä. Samaisen hankkeen omaishoidon ryhmässä vähäpuheiselta mieheltä kuultiin humoristisia repliikkejä sorminukkien avulla. Yksin kotona asuvien tai omaishoidettavina olevien ikäihmisten taiteen ja kulttuurin saatavuus ja saavuttavuus on Etelä-Karjalan alueella heikko. Siksi taiteen ja kulttuurin kytkeminen osaksi esim. päivätoimintaa on yksinkertainen tapa edistää taiteen saavutettavuutta. Taiteella tiedetään olevan merkitystä kotona pärjäämisessä. Taiteen sosiaalista kanssakäymistä edistävänä palveluna toivotaan vaikuttavan ikäihmisiin siten, että he innostuvat lähtemään kotoa muuallekin. Taide muodostaa ikäihmisten arkeen arvokkaan lisän. Taide voi kohottaa mielialaa ja omanarvontuntoa. Mieli pysyy virkeänä pitkään, muistisairaskin voi oppia uutta.

Kytkeytyminen alueen muihin taidehankkeisiin

Etelä-Karjalan alueella toimii useita alueellisia ja valtakunnallisia hankkeita, joissa tavoitteena on luovien alojen ammattilaisten työllistymismahdollisuuksien edistäminen. Hyvinvoinnin välitystoimisto tarjoaa koulutusta taiteilijoille ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille soveltavasta taiteesta, Luotsiehanke vahvistaa luovaa yrittäjyyttä, TaideArt vahvistaa kuvataiteen opiskelijoiden tuotteistamisosaamista ja Työtä nuorille ja hyvinvointia ikääntyneille kulttuurista tarjoaa alle 30v nuorille luovien alojen ammattilaisille koulutusta tuotteistamisessa sekä työskentelyssä ikäihmisten palveluissa.

Taiteen ammattilaisten soveltavan taiteen osaamisen lisääntyessä tarvitaan myös sote-kentällä ymmärrystä siitä, millaisia mahdollisuuksia taiteen ja kulttuurin saatavuuden parantaminen antaa asiakas- ja potilastyöhön. Toisin sanoen, taide voi olla osa asiakastyötä ja yksi ikäihmisten päivätoiminnan muoto.

1. Hankkeen tavoitteet

Hankkeella on kaksi päätavoitetta:

1. *Vahvistaa kotona asuvien ikäihmisten taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta osana ikäihmisten toiminnallista arkea*
2. *Luoda palvelurakenne taide- ja kulttuuritoimijoiden ja ikäihmisten kohtaamiselle*

Ja näihin pyritään seuraavien osatavoitteiden kautta:

Vahvistaa kotona asuvien ikäihmisten taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavuttavuutta osana toiminnallista arkea

Soveltaa kouluikäisille suunnattua, jo vakiintunutta Kulttuuripolku¹-mallia ikäihmisille. Malli mahdollistaa ikäihmisille esim. vierailuja taidelaitoksiin ja vapaan kentän toimintapisteisiin esim. gallerioihin.

- a. Viedä taiteilijoiden vetämiä osallistavan taiteen työpajoja osaksi ikäihmisten päivätoimintaa
- b. Soveltaa mahdollisuuksien mukaan KAIKU-korttia ikäihmisille
- c. Tehdä yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden, esim. SPR:n Pirstäjäpalvelun kanssa. (kulttuurikaveritoiminnan paikallinen muoto)

Luoda palvelurakenne taide- ja kulttuuritoimijoiden ja ikäihmisten kohtaamiselle

1. Palvelujen järjestän näkökulmasta

- Rakentaa ikäihmisten päivätoimintaan taide- ja kulttuuripalvelujen rahoitusmalli, joka soveltuu Etelä-Karjalan toimintaympäristöön
- Tuottaa tietoa taidepalvelujen hankintamenettelystä (huomioidaan myös uuden sote-lain myötä tulevat uudet rakenteet)

2. Taiteilijan näkökulmasta

- Tuottaa tietoa
  - a. taidepalvelujen arvonlisäverotuksen määräytymisestä
  - b. rakenteiden ja toimintamallien vaikutuksesta taiteilijoiden työllistymiseen

3. Ikäihmisten näkökulmasta

- Saada näkyväksi sellaisia rakenteita, jotka estävät ikäihmisten taiteen saavutettavuutta ja saatavuutta.

---

¹ Kulttuuripolku on Etelä-Karjalan lastenkulttuurikeskus Metkun koululaisille suunnattu kulttuurikasvatusmalli.

”Lappeenrannan kulttuuripolku on esi-

ja peruskoulun opettajan työkalu. Se on kouluille suunnattu kulttuuri- ja taidekasvatusohjelma, jossa oppilaille järjestetään

kouluaikana taidetyöpajoja ja vierailuja kaupungin kulttuurilaitoksiin, taideopetusta antaviin oppilaitoksiin ja yhdistyksiin.

Vierailukokonaisuudet on suunniteltu yhdessä kulttuurilaitosten, taiteen perusopetusyksiköiden, taiteilijoiden ja opettajien kanssa.”

(Kulttuuripolku-opas http://www.lastenmetku.fi/images/pdf/Metku_kulttuuripolku_alakoulut_2015-2016.pdf)

Luoda monialainen verkosto: sosiaali- ja terveystalvet, kuntien kulttuuritoimet, taiteen vapaa kentt4, taiteen ja kulttuurin j4rjest4t, joka hankekauden p44tytty4 vastaavat toiminnan jatkuvuudesta

2. Toteutus

Toimenpiteet kotona asuvien ik4ihmisten taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden vahvistamiseksi osaksi toiminnallista arkea

- a. Sovelletaan kouluik4isille suunnattua, jo vakiintunutta Kulttuuripolku-mallia. Mallinnus toteutetaan k4ytt4j4l4ht4isesti, lasten, nuorten ja ik4ihmisten kanssa. Kulttuuripolku tarjoaa lasten, nuorten ja ik4ihmisten kohtaamia taiteen keinoin.
- b. Ik4ihmisille tarjotaan k4yntej4 kulttuurilaitosten ja vapaan kent4n toimijoiden esim. taidej4rjest4jen ja taiteen perusopetuksen tapahtumiin.
- c. Otetaan k4ytt44n KAIKU-kortti
- d. SPR:n Pirst4jien (kulttuurikaveritoiminnan paikallinen muoto) kanssa rakennetaan yhteysty4mallia, miss4 esimerkiksi Pirst4j4t tuovat ik4ihmisi4 ty4pajoihin ja Kulttuuripolulle ja osallistuvat ty4pajoihin itsekin

Toimenpiteet palvelurakenteen luomiseksi taide- ja kulttuuritoimijoiden ja ik4ihmisten kohtaamiselle

Palvelujen j4rjest4j4n n4k4kulmasta

- a. Toiminnan l4ht4kohtana asiakkaan palvelutarpeen m44rittely
  - Selvitett44n monikanavaisia rahoitusmalleja
  - Miten p4iv4toiminnan asiakasmaksu jakaantuu eri palveluntuottajatahojen ja hallinnonalojen kesken
  - Selkiytett44n ty4njakoa ja roolitusta taiteilijan ja sote-henkil4st4n v4lill4. T4t4 tehd44n yhdess4 johdon ja k4yt4nn4n ty4ntekij4iden kanssa.
- b. Selvitett44n taidepalvelujen hankintamenettelyj4 ja niihin mahdollisesti liittyvi4 koulutustarpeita

Taiteilijan n4k4kulmasta

- a. Selvitett44n taiteilijan ty4h4n kohdistuvaa verotusta (erityisesti alv) suhteessa sosiaalipalvelujen verotukseen
- b. arvioidaan *rakenteiden ja toimintamallien vaikutusta taitelijoiden ty4llistymiseen*

Ik4ihmisten n4k4kulmasta

- a. Selvitett44n rakenteita, jotka est4v4t ik4ihmisten taiteen saavutettavuutta ja saatavuutta.
  - a. Selvitykseen k4ytett44n aineistona mm. henkil4kunnalle j4rjestettyj4 ty4pajoja ja ik4ihmisten esille tuomia osallistumisen esteit4

3. Tulokset

Hankkeen tuloksena taide ja kulttuuri ovat osa kotona asuvien ikäihmisten toiminnallista arkea

- a. Toiminta on käyttäjälähtöistä ja poikkitaiteellista. Se tarjoaa ikäihmisille kohtaamisia ja kokemuksia taiteen, kulttuurin ja luonnon äärellä
- b. Kulttuuripolku senioreille-malli on osa ikäihmisten palveluja. Mallia voidaan lähteä jalkauttamaan muihin kuntiin.
- c. Taide on osa ikäihmisten arkea.

Hankkeen tuloksena palvelurakenne mahdollistaa ja edistää taide- ja kulttuuritoimijoiden sekä ikäihmisten kohtaamisia

- a. Rahoitusmallien selvitys on toteutettu. Hyväksi todettuja malleja on kokeiltu ja niitä lähdetään edelleen kehittämään.
- b. On luotu monialainen verkosto: sosiaali- ja terveyspalvelut, kuntien kulttuuritoimet, taiteen vapaa kenttä, taiteen ja kulttuurin järjestöt. Verkoston toiminta turvaa toimintamallin jatkuvuutta ja pysyvyyttä.

4. Riskien kartoitus ja hallinta

RISKI: Ikäihmisten motivointi kotoa lähtemiseen on vaikeaa

Ikäihmiset ovat sosiaalistuneet kotiinsa vahvasti ja lähteminen muuhun, kuin sairaanhoidollisiin käynteihin on haastavaa. Taide ja kulttuuri mielletään arvokkaiksi tapahtumiksi, joihin ei voi mennä rujona tai sairaana. Ikäihmisten motivointiin tarvitaan verkoston yhteinen panos. On tärkeää, että kaikkein tutuimmat henkilöt, omaiset ja tutut hoitajat tekevät aktiivisesti työtä ja puhuvat positiivisesti taiteen tekemisestä. On tärkeää, että he tietävät mistä on kyse, jotta oikeat sanat ikäihmisen motivoimiseen löytyvät helposti.

RISKI: Voinnin heikentyessä jäädään kotiin

Seniorien kulttuuripolun tarjoamisessa painopiste asetetaan varhaisiin palveluihin, niin että ikäihmiset tottuvat käymään kulttuuripolulla sittenkin, kun kunto heikkenee. Panostetaan henkilövalintoihin, ohjaajien ja taitelijoiden tehtävä on yhdessä luoda ilmapiiri, joka vetää puoleensa sittenkin, kun vointi heikkenee.

RISKI: Ryhmäkoon kutistuminen

Ikäihmisten kohdalla yllättäviä sairastumisia, kaatumisia tms. Tapahtuu enemmän, kuin nuoremmalla väestöllä. Ryhmän kokoon saaminen ja sen kestävä jatkaminen tiedostetaan jo ryhmää käynnistettäessä ja ollaan valmiita tarjoamaan vapautuvia paikkoja vuoroaan odottaville.

RISKI: Olemassa olevan asiantuntijuuden käyttämättömyys

Verkoston ja osaamisen jakaantuminen. Uutta toimintaa aloitettaessa on tärkeää hyödyntää olemassa olevaa osaamista. Työpanoksen kirjoittaminen osaksi omahoitusta turvaa osaamisen pysyvyyden ja jakamisen. Olemassa olevat asiantuntijat jakavat tietoa ja antavat verkostonsa toisten käyttöön. Tämä vähentää hankkeen toiminnan haavoittuvuutta avainhenkilöiden mahdollisissa sairaustapauksissa. Hankekumppanit sitoutuvat toimintaan ja tarvittaessa sijaistaminen on mahdollista.

RISKI: Toiminnan loppuminen hankekauden päättyessä.

Jatkuvuuden turvaaminen. Ikäihmisten päivätoiminnassa on luotu malli, jossa osallistujat maksavat käyntipäivämaksua. Osallistumismaksun liittäminen osaksi omahoitosisuutta turvaa toiminnan jatkuvuutta. Kokemusten mukaan silloin, kun toimintaa tarjotaan aluksi maksutta osallistujille, sitoutuminen hankekauden päättyessä ilmestyvään osallistumismaksuun on heikko.

5. Sitoutuminen alueen strategioihin

Etelä-Karjalan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaohjelma 2016-2020 s.7

Mielen hyvinvointi

Kulttuurilla on suuri merkitys ihmisen hyvinvoinnille. Kulttuurin eri muodot rakentavat sekä mielen että kehon hyvinvointia. Se tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia katsella ja kuunnella, mutta olla myös osallisena kulttuurin tuottamisessa.

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden strategia on kiteytetty lauseeseen ”Kotona kaiken ikää”. Taiteen ja kulttuurin saavuttavuuden parantaminen tukee myös kotona asuvien kansalaisten hyvinvointia ja edistää terveyttä.

Etelä-Karjalan kehittämistyön painopisteet seuraavan neljän vuoden aikana on määritelty maakuntaohjelman neljänä toimintalinjana: (Maakuntaliitto)

Yritteliäs ja osaava Etelä-Karjala tähtää maakunnan osaamis- ja innovaatiopotentiaalin täysimääräiseen hyödyntämiseen.

Välitön ja välittävä Etelä-Karjala painottaa asennetta mennä positiivisina karjalaisina eteenpäin.

Maakunnan asukkaat osallistuvat ja tekevät asioita yhdessä tavoitteena rakennetun, henkisen ja sosiaalisen kulttuurin kestävä kehitys.

Maakunnan erikoistumisaloja ovat vihreä teknologia ja energia sekä **hyvinvointipalvelut**.

Väestönkehitys on haaste maakunnan tulevaisuudelle, sillä sen trendi on vähenevä ja ikääntyvä – väkiluku on vähentynyt 20 vuodessa 8 000 hengellä, työkäisten määrä ja työvoiman osuus on pienentynyt ja asukkaiden keski-ikä on noussut. Syntyvyys on kuolleisuutta pienempi. Etelä-Karjalasta muutetaan muualle Suomeen, mutta muuttoliikkeen vuotuiset erot ovat huomattavia. Etelä-Karjala menetti asukkaita muihin maakuntiin vuosina 1990–2012 keskimäärin 351 asukasta vuodessa.

Välitön ja välittävä Etelä-Karjala

Sosiaalinen pääoma on yhteydessä terveyteen. Ihmiset, jotka osallistuvat sosiaaliseen toimintaan aktiivisesti ja luottavat toisiin ihmisiin, tuntevat itsensä vähemmän osallistuvia tyytyväisemmiksi ja terveemmiksi. Aktiivinen osallistuminen ja sen tukeminen, kuten asukkaiden osallistaminen päätöksentekoon kuulemisten ja vuorovaikutteisen suunnittelun avulla, edistävät yhteiskunnan toimintakykyä. Pohjoismaiselle kansalaisyhteiskunnalle ja hyvinvointivaltiolle on tyypillistä aktiivinen kansalaisosallistuminen ja luottamus kanssaihmiin. Hyvinvointivaltio turvaverkkoineen lisää yhteiskunnan yleistä sekä talouden luottamusta, mitkä lisäävät riskinottoa, joustavuutta ja innovatiivisuutta sekä ylläpitävät talouden dynamiikkaa.³⁷ Etelä-Karjalassa sosiaali- ja terveyspiirissä on meneillään sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatio ja palvelurakennemuutos, mikä tarkoittaa muun muassa laitoshoidon vähentämistä ja ihmisten kotona selviytymisen tukemista sekä palveluverkoston ja palvelujen uudistamista. Muutosta tarvitaan myös eteläkarjalaisten ajatteluun ja elämisen tapoihin; hyvinvointia rakennetaan aktiivisesti yhdessä toimimalla. Eläkkeelle jäämisen jälkeen osaamista ja voimavaroja voi kohdistaa aktiiviseen toimintaan ja osallistumiseen. Järjestöyhteistyön ja vertaistoiminnan vahvistaminen tukee sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa sekä terveyden edistämistä ja ylläpitoa että ihmisen hyvän elämän kokemusta.

Julkisten palvelujen painopistettä siirretään omaa aktiivisuutta tukeviin, ennalta ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukemiseen. Kannustetaan jokaista ottamaan vastuuta omasta hyvinvoinnista ja terveydestä liikkumalla ja osallistumaan kolmannen sektorin toimintaan.

Tehdään asioita yhdessä

Julkiset toimijat sitoutuvat kehittämään ja kokeilemaan uusia ja innovatiivisia toimintatapoja yli organisaatio- tai toimialarajojen ja yhteistyössä kolmannen sektorin kumppaneiden kanssa. Palveluja muotoillaan käyttäjälähtöisesti sovittamalla yhteen asiakkaan ja palveluntuottajan tavoitteet sekä kaupungeissa että maaseudulla.

Ihmisten osallistumista lisääviä, aktiivisia ja perinteiset toiminta- ja sektorirajat ylittäviä yhteistoimintaverkostoja luodaan muun muassa järjestöjen yhteisillä toimitilaratkaisuilla. Hyvinvointipalvelujen saatavuutta parannetaan kehittämällä uusia toimintamalleja palvelujen tuottamiseksi joko yritys- tai järjestölähtöisesti.

Julkiset toimijat toteuttavat yhdessä järjestöjen kanssa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ja toimintaa, joiden avulla tuetaan esimerkiksi lasten ja nuorten yrittäjyyttä ja työllistymistä sekä nuorten ja eläkeläisten aktiivista elämänotetta.